

Петрук Ольга Михайлівна,

ад'юнкт відділу докторантури та ад'юнктури
Національної академії внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНОМ

Відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням відноситься до однієї з головних проблем правозастосовної практики у кримінальному процесі. Це також стосується і кримінальних проваджень, у яких проводиться досудове розслідування корупційних злочинів, адже боротьба з корупцією поряд із відшкодуванням шкоди, як одного із способів забезпечення прав і свобод людини, є ключовими завданнями та стратегічними напрямками діяльності правової держави. Збільшення відсотка відшкодованих збитків, спричинених корупційними злочинами, являється одним з показників ефективності антикорупційної політики, а мінімізація невідшкодованої шкоди сприяла б підвищенню суспільної довіри до системи правоохоронних органів.

Однак сучасний стан відшкодування збитків, спричинених корупційними правопорушеннями, в Україні є недосконалим. Зокрема, згідно Звіту про стан протидії корупції за 9 місяців 2019 року, оприлюдненого Міністерством внутрішніх справ на офіційному сайті, за результатами закінчених кримінальних проваджень, корупційними правопорушеннями спричинено матеріальних збитків на загальну суму 51 330 373 633 грн., з яких відшкодовано тільки 246 116 092 грн [1].

Такий показник свідчить про те, що, не зважаючи на прийняття низки антикорупційних законів, створення та реформування державних антикорупційних органів, результативності у боротьбі з корупцією та усуненні її негативних наслідків наразі не досягнуто.

Згідно статті 68 Закону України «Про запобігання корупції» «Відновлення прав і законних інтересів та відшкодування збитків, шкоди, завданих фізичним та юридичним особам внаслідок вчинення корупційного правопорушення»:

1. Фізичні та юридичні особи, права яких порушено внаслідок вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення і яким завдано моральної або майнової шкоди, збитків, мають право на відновлення прав, відшкодування збитків, шкоди в установленому законом порядку.

2. Збитки, шкода, завдані фізичній або юридичній особі внаслідок незаконних рішень, дій або бездіяльності суб'єкта, який здійснює заходи щодо запобігання і протидії корупції, відшкодовуються з Державного бюджету України в установленому законом порядку. Держава, Автономна Республіка Крим, орган місцевого самоврядування, які відшкодували збитки, шкоду, завдану незаконним рішенням, діями або бездіяльністю суб'єкта, що здійснює заходи щодо запобігання та протидії корупції, мають право зворотної вимоги

(регресу) до особи, яка завдала збитків, шкоди, у розмірі виплаченого відшкодування (крім відшкодування виплат, пов'язаних із трудовими відносинами, відшкодуванням моральної шкоди) [2].

З наведеної норми бачимо, що законодавець, використовуючи термін «установлений законом порядок», пропонує вирішити проблему із відшкодуванням шкоди, завданої корупційним правопорушенням, шляхом звернення до норм інших галузей права. Здебільшого наведене питання на базовому рівні урегульоване цивільним законодавством.

Згідно статті 22 Цивільного кодексу України «Відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди»:

1. Особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування.

2. Збитками є:

1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки);

2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода) [3].

Також статтею 128 Кримінального процесуального кодексу України надано можливість особі, якій завдано майнової та/або моральної шкоди, під час кримінального провадження до початку судового розгляду пред'явити цивільний позов до підозрюваного, обвинуваченого або до фізичної чи юридичної особи, яка за законом несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану діями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння. Для захисту інтересів держави право заявлення цивільного позову надано прокурору. Форма та зміст позовної заяви повинні відповідати вимогам, встановленим до позовів, які пред'являються у порядку цивільного судочинства. Цивільний позов у кримінальному провадженні розглядається судом за правилами, встановленими цим Кодексом. Якщо процесуальні відносини, що виникли у зв'язку з цивільним позовом, цим Кодексом не врегульовані, до них застосовуються норми Цивільного процесуального кодексу України за умови, що вони не суперечать засадам кримінального судочинства [4].

Як бачимо, в діючому законодавстві наявні тільки загальні принципи відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а питання збитків, отриманих від корупційного злочину, на сьогодні взагалі не врегульоване. Хоча такий обов'язок передбачений чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Зокрема, статтею 35 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції передбачено, що кожна держава-учасниця вживає таких заходів, які можуть бути необхідними, відповідно до принципів її внутрішнього права, для забезпечення того, щоб юридична або фізична

особа, яка зазнала шкоди в результаті будь-якого корупційного діяння, мала право порушити провадження щодо осіб, які несуть відповідальність за цю шкоду, з метою одержання компенсації [5].

Відповідно до статті 3 Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією, кожна Сторона передбачає у своєму внутрішньому законодавстві для осіб, яким заподіяно шкоду внаслідок корупційних дій, право на порушення судової справи з метою отримання повної компенсації за заподіяну шкоду. Така компенсація може охоплювати матеріальні збитки, втрачену вигоду та немайнову шкоду [6].

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що в Україні виявленням та розслідуванням корупційних злочинів займається ряд державних органів, основні сили яких спрямовані в основному на протидію корупції як явища. Але виявлення злочину - це тільки вершина айсбергу. Кримінальне провадження ще потрібно якісно дослідити і досягнути його головного завдання - охорони прав і законних інтересів особи і держави шляхом надання їм можливості відновити свої порушені права через компенсацію шкоди, завданої корупційним злочином.

Наявне антикорупційне законодавство в частині відшкодування шкоди недосконале. Окремі положення мають загальний або відсилочний характер. Тому ця проблема потребує розробки та прийняття спеціального закону, у якому слід визначити організаційно - правові підстави та шляхи реалізації інституту відшкодування шкоди, завданої саме корупційним злочином.

Список використаних джерел

1. Звіт про стан протидії корупції за 9 місяців 2019 року за формою № 1-кОР. URL: <https://mvs.gov.ua/upload/file/fD661909.xls>.
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. Режим до ступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1700-18>.
3. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
4. Кримінальний процесуальний кодексу України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/4651-17>.
5. Конвенція ООН проти корупції. ООН, 31.10.2003. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.
6. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією. Рада Європи, 04.11.1999: URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_102.